Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

DIGTER OG BORGER

Steen Steensen Blicher

1782-1848

Statsbibliotekets sommerudstilling BLICHER 200 ÅR - med tema-undertitlen *Digter og borger* - er bibliotekets bidrag til Århus Festuge 1982.

Første fase har været vist i juli og august. I forbindelse med Festugen udvides arrangementet med bl.a. en ophængning af originale Blicher-illustrationer af Povl Christensen (19o9-77).

Der er gratis adgang til udstillingen i bibliotekets normale åbningstid; det vil i september sige mandag-fredag kl. 9-19 og lørdag kl. 9-14.

Udstillingen er produceret af Bib/pub-afdelingen med bistand fra Statsbibliotekets tekniske sektioner. Den er tilrettelagt af Ejgil Søholm i samarbejde med Lotte Nielsen.

En række filmudlejningsselskaber samt Danmarks Radio og flere enkeltpersoner har velvilligt udlånt materiale til udstillingen.

På udstillingens plakat er gengivet et træsnit af Povl Christensen til Blichers *De tre Helligaftener*. Plakaten er trykt hos Poul Kristensen, Herning.

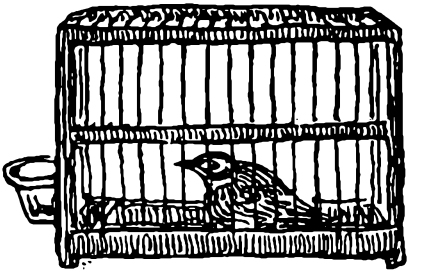

Der er i denne introduktion anvendt vignetter af Povl Christensen (side 1 og 29) og Johannes Larsen (side 2, 17 og 3o). I alle andre tilfælde fremgår kilde og/eller kunstner af sammenhængen eller af en specifik billedtekst.

DIGTER OG BORGER

Steen Steensen Blicher

1782-1848

Meget af sidste århundredes dengang højt skattede digtning er glemt, og mere er på vej ud af den nationale erindring, der ikke længere støttes af skolen eller af noget folkeligt fællesskab. Men nogle sangbare digte og en håndfuld mesternoveller vil bevare Steen Steensen Blichers navn, så længe dansk er et levende sprog.

Statsbibliotekets udstilling i 2oo-året for Blichers fødsel belyser både hans indsats som digter og hans virke som humant og socialt engageret borger. I de bedste noveller - de kan rummes i ét bind - var den jyske landsbypræst banebrydende, ikke mindst hvad angår den psykologiske realisme; som samfundsborger var han sin fars søn, tilhørte han oplysningstiden.

STATSBIBLIOTEKETS SAMLING af Blicheriana tør man karakterisere som enestående. Grundstammen er det omfattende materiale, som grosserer Mandrup Philipsen i 1911 skænkede til Landsarkivet i Viborg og senere fik overflyttet til Statsbiblioteket, hvor samlingen siden er blevet udviklet og plejet.

Peter Mandrup Due Philipsen blev født i Løgstør 1875 og endte som grosserer i København, hvor han døde i 1937. Blicher-interessen er formentlig blevet vakt, mens han gik på latinskolen i Viborg; i al fald samlede han allerede fra de unge år udgaver, enkelttryk og breve af den jyske digter. Også efter at samlingen i 1915 havde fundet sit blivende sted på Statsbiblioteket, forøgede Philipsen den med adskillige nye Blicher-fund.

FAR OG SØN. Det rimelige - ja, nødvendige udgangspunkt for en skildring af St. St. Blichers virksomhed er *Niels Blicher*. Faderens påvirkning har været stærk, og den er en medvirkende årsag til, at digteren i mange henseender forekommer mere hjemme i det 18. århundrede end blandt sin samtids litterære retninger.

Faderen var mere lærd end de fleste landsbypræster - en stiv latinpoet, der lavede klassiske versioner af flere af sønnens digte. Men han var også levende med i sit sogns praktiske liv, som det formede sig i landboreformernes opbrudstid. Han skrev om samfundsforhold, fx jødernes rettigheder i staten, og han var pionér i et træplantningsprojekt. Hans forfatterskabs emner går med påfaldende tydelighed igen hos sønnen.

Dette silhouetklip er det eneste kendte portræt af Niels Blicher. Povl Christensen har haft profilen i erindring, da han skar billedet af far og søn (se side 4)

Niels Blichers hovedværk er den udførlige sognebeskrivelse *Topographie over Vium Præstekald* (1795), der forsøger at dække alle aspekter fra natur- og sprogforhold til erhverv og sociale områder. Han er i stand til at oplyse, at 21 af sognets 464 beboere kan læse og 16 tillige skrive - heri begribeligvis ikke medregnet præst og degn. Hver 11. må karakteriseres som fattig, så det må *bevæge hvert følsomt Hjerte til Medynks Taarer*. Men - fortsætter den fromme præst og loyale embedsmand - på det usle leje *findes som oftest den største Lyksalighed - den sande Rigdom (...) Gudsfrygt og Nøisomhed og et roligt Sind.*

Bekjendtgjørelser.

† † †

Uden foregaaende Sygdom, og efter kun en Maaneds Sengeliggen, hensov aldeles smertefrit i Nat min Fader, udtjent Præst **Niels Blicher** i hans 91de Aar. Han beholdt uafbrudt Forstand og Mæle lige til det Øverste, og er det efter hans sidste jordiske Ønske, at jeg udsender til Slægtninge og Kyndinge hans venlige Afskedshilsen.

Spentrup, den 10de Marts 1839. **S. T. Blicher.**

KONGERØG OG TYRKERHAD. I anledning af prinsebryllup-
pet i 1828 skrev Blicher ikke blot et hyldestdigt i
Randers Avis, men også en hel lille bog betitlet
Danmarks nærværende Tilstand. Her snakker han ene-
vælden efter munden, så selv dens trofaste støtter
må have undret sig. Nationaløkonomen Nathan David
var en af dem, der i en anmeldelse gav Blicher tørt
på for hans royale panegyrik. Fornærmet skrev digte-
ren da til Kancelliet og spurgte, om han skulle ren-
se sig ved at gå rettens vej. Det syntes Kancelliet
ikke var nødvendigt... Et par citater vil vise, hvad
det var, man ikke på højeste sted var interesseret
i at få vendt og drejet yderligere i offentlighedens
lys:

*Kongens personlige Elskværdighed, der er et ar-
veligt Familietræk, hans uforstilte Omgængelig-
hed, der staaer i en saa skjøn Harmonie med Fol-
kets Nationalcaracteer, har virkelig hævet det-
tes Kjerlighed til en Højde, som torde synes
Udlændinge hartad uforklarlig. Den besværlige
Hofetikette - fremmet Opfindelse - er afskaf-
fet; alle uden Undtagelse have Adgang til Tro-
nen, og alle Stænder uden Forskjæl Deel i hans
paastandsløse, trohjertige
og hjertevindende Omgang.*

*Troer I, at jeg er
Konge, siden I gloer
saadan paa mig?
Eller vil I gjøre
Nar af mig, hvad?*
(Corsaren)

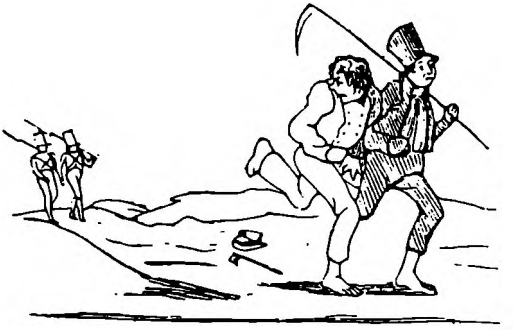

Også denne tegning er fra Corsaren. Et par drys satirisk salt må der til, for at man kan fordøje den blicherske hofkage

Intet hemmeligt Politie, ingen Bajonetter behøvedes for at kue Statens Borgere; tvertimod gav Kongen selve disse Vaaben ihænde, for at værne mod fremmet Vold om deres egen Friehed og Lykke.

> *Hvor betryggende for Liv, Frihed og Ejendom ere ikke de danske Love? Ingen kan domfældes uden de soleklareste Beviser, uden Fleres paalideli-ge og samstemmende Vidnesbyrd, ja ej engang u-den egen Tilstaaelse; og denne fordres ikke med nogen Strænghed, undtagen den er at ansee som en blot Formalitet til endelig Fyldestgjø-relse for Lovens Bogstav.*

Er Lovgivningen viist, retfærdigt og fast organise-ret, da er den excecutive Magt det ikke mindre.

> *Ligesaa fortreffeligt er Fattigforsørgelsen re-guleret, og lader virkelig fra Regjeringens Si-de Intet tilbage at ønske:* Hver Commune plejer ved egen Beskattelse sine egne Fattige. *De kun-ne aldeles ikke mangle det Nødtørftige. De Ar-bejdsdygtige holdes til Virksomhed, og under-støttes i Samme; de fuldkommen Hjelpeløse for-sørges aldeles; Betleriet er næsten ganske hem-met; øves det endnu hist og her, er det sande-ligen ikke Regjeringens Skyld.*

Vi tør frit paastaae: at i Danmark lægger intet Men-neske sig - uden egen Skyld og Brøde - nogen Aften hungrig tilsengs, og opstaaer ikke nogen Morgen uden at vide, hvorfra det skal tage Dagens Nødvendigheder.

Kneb det således med Blichers sociale og politiske klarsyn herhjemme i kongeriget, havde han til gengæld et vågent øje for uretfærdigheder andre steder i verden. Omtaler af tyrkernes grusomheder kunne bringe ham i affekt. I digtet *Til det gjenfødte Grækenland,* skrevet i 1821 - det år frihedskrigen begyndte - er hans hævnønsker næsten lige så bestialske som orientalernes egen fremfærd:

Med Tyrkens sorte Blod du vande skal
den Jord, som suged dine bedske Taarer!
Med Tyrkelig fyld Thermopyles Hal!
og levn ej Fjende, som dig atter saarer!

Allerede i 1816 havde Blicher med et stort digt i Aarhuus Stiftstidende ladet sin stemme høre i en lignende sag: *A voice on Ocean* appellerer til Europa om at redde undertrykte nordafrikanske folk fra muhamedanerne. Digtet viser i øvrigt, at "Ossians heldige Oversætter" virkelig mestrede det engelske sprog, en sjælden færdighed blandt danske akademikere på den tid.

DEN STUNDESLØSE LANDMAND. Niels Blicher stiftede i Randlev et *Selskab for gavnlig Virksomhed.* St. St. Blicher, der var forpagter hos faderen 1811-19, deltog i møderne og var i det hele taget - både i denne periode og senere - aktiv på mange praktiske landbrugsområder. Rullende fårefolde, uldindustriens ophjælpning, høravl og -forarbejdning, moseopdyrkning, hedebeplantning, vekseldrift og kvægforædling - om disse emner og flere til gav Blicher sit besyv med.

Han korresponderede med Landhusholdningsselskabet og skrev i *Landoeconomiske Tidender.* Han var i høj grad besjælet af 17oo-tallets tanker om borgerdyd og samfundsnytte. Men tilsyneladende har han i nogen grad savnet bestandighed og vist også vilje til at lade sig belære.

Sammen med amtmanden i Viborg fik Blicher i 1826

det regeringsopdrag at opkøbe 10.000 alen hørlærred om året hos jyske bønder, og gennem Landhusholdningsselskabet var han involveret i forbedring af hørskætter og andre redskaber. Lærredsprojektet gik i sig selv igen, fordi produktet ikke var konkurrencedygtigt - og fordi Blichers prognoser var urealistiske.

Også hans træplantningsprojekt løb for størstedelens vedkommende ud i sandet. I den anledning gerådede han i polemik med nabopræsten, konsistorialråd Bjerregaard, der havde leveret ham planter og frø. Det har ramt Blicher på et ømt punkt, da Bjerregaard i et indlæg gjorde opmærksom på, at det altid er lettere at lade nogle ord falde på papiret end at udføre tingene på marken.

På så godt som alle landøkonomiske og hjemmeindustrielle områder blandede Blicher sig. Han var fx af den mening, at der eksisterede en særlig dansk fårerace - hedefåret - som var at foretrække for det spanske får. Egen uld til egen kofte var en af hans nationalsværmeriske kongstanker; både på Himmelbjerget og i andre sammenhænge slog han til lyd for en demokratisk nationaldragt i form af en enkel

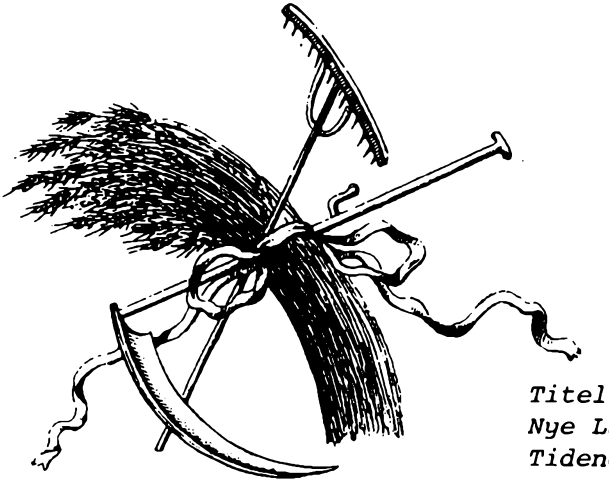

Titelvignet fra Nye Landoeconomiske Tidender. 1821

ulden kofte, mørkeblå og hjemmespunden. Ideen falder helt i tråd med, at han plæderede for almindelig værnepligt og mente, at danskere burde sige du til hinanden.

Flere af Blichers landøkonomiske indlæg drejer sig om beplantning og kultivering. For en umiddelbar betragtning kan det forekomme paradoksalt, at den digter, der i dag først og fremmest er kendt som besynger af "lyngens brune land" og "den blomsterløse vang", ivrede for at få hederne beplantet og moserne opdyrket.

Træsnit af Povl Christensen

PROJEKTMAGEREN. Lige så splittet mellem romantik og rationalisme, mellem poesi og samfundsnytte, synes Blicher at have været med hensyn til taterne, natmandsfolket. Bl.a. i *Kjeltringliv* (1829) er disse outsidere skildret med forståelse og interesse, som

eksotisk-poetisk tilbehør til den jyske hede - et indtryk, som Dalsgaards kendte maleri af Blicher i samtale med tatere på heden har underbygget og forstærket.

En del vaneforestillinger er derfor nok blevet slået i stykker, da Aakjær i 1919 kunne offentliggøre et manuskript af Blicher: *Om Natmændsfolkene*, indsendt til Jonas Collin i 182o, men bortkommet og først efter næsten loo år genfundet i en overset pakke på Landsarkivet i Viborg. Det drejer sig om et hel konkret forslag til indfangning og internering af samtlige tatere i Jylland med henblik på *Natmandslægtens totale Indblanding med de øvrige Borgerclasser.* Hvordan det skulle foregå, fremgår af afhandlingens slutning, der optrykkes her:

Jeg seer intet virksommere i det mindste intet gjennere Middel til det foresatte Øiemeds Opnaaelse end — Standens og Navnets fuldkomne Tilintetgjørelse. Man misforstaae mig ikke! Jeg mener ingen voldelig Udrøddelse som Guanchernes eller Caraibernes, ingen Fordrivelse som Jødernes af Spanien og Portugal, men *een af Regjeringen iværksat Foranstaltning til Natmandslægtens totale Indblanding med de øvrige Borgerclasser, bygget paa retfærdige Grundsætninger, og udført ligesaavel ved billige og lempelige som sikkre og alvorlige Midler, under stadigt Hensyn til det Heles Vel.* — Og efter dette Princip er det at jeg foreslaaer følgende:

1.

Paa een Dag, som forud allene er Herreds- og Byfogderne bekjendt, men som holdes aldeles hemmelig lige til Udførelsens Øjeblik, bliver over hele Landet alle boesiddende Natmændsfolk tilligemed de omvankende — samt alle andre Omløbere og Betlere paagrebne og førte til nærmeste Kjøbstad, hvor Vaaning, Føde med mere i Forvejen og ligesaa hemmeligt er beredt til deres Ankomst. —

Dette Foretagende udføres vel af de civile Autoriteter, dog med fornøden Understøttelse af Militæret — alt under Amtmændenes Overbestyrelse. —

2.

Der anstilles nu Undersøgelser over denne sammenbragte Masse: undvigte Forbrydere afleveres til deres bestemte Steder; fremmede Omløbere bringes ud af Landet; og alle indenlandske Betlere og Løsgjengere — som ikke høre til Natmandsslægten — henbringes til vedkommende Fattigdistricter til videre Behandling efter Anordningerne.

3.

Af de tilbageværende egentlige Natmændsfolk, fraskilles alle de som formedelst Alderdom eller legemlig Brøst ikke kunne ansees som arbeidsdygtige, og forsørges for Livstid i Hospitaler og Fattighuse. —

4.

Endvidere alle Børn fra syv Aars Alder af indtil femten. Disse opdrages i Opfostringshuset eller paa anden Maade besørges opdragne og oplærte af Regjeringen enten til Haandværker, Manufacturarbeide, eller maaskee — hvad Drengene angaaer — til Krigstjenesten. Der sørges af al Magt for at deres Herkomst kan forglemmes og de selv anbringes, hvor saadant kan skee, saasom i Kjøbenhavn og i de danske Colonier i Udlandet. —

5.

For de øvrige anlægges paa tvende ubeboede Øer — f: ex: Hesseløen og Hjelmen tvende Colonier: den ene for de arbeidsføre lovlig gifte eller ulovlig samlevende, naar disse sidste have Børn under syv Aar: den anden for alle arbeidsføre ugifte, eller dog ulovlig gifte naar disse sidste ej have Børn under syv Aar. —

a. *Den første Colonies Indretning og Bestemmelse.*

Der bygges Vaaninger til omtrent hundrede Familier, og til hver Familie udlægges et vist Stykke Jord til Havedyrkning. Der anlægges en eller anden Slags Fabrik, hvori eller hvortil Colonisterne visse Timer om Dagen maae arbeide |: de øvrige Timer og hele eller halve Dage om Ugen have de frie til Havedyrkning eller egen Huusgjerning :| Fabrikken bestyres af en Fabrikmester, og hiin saavelsom Colonien i det hele af en Inspecteur som efter et vist Tidsrum afløses. Intet Slags Jorddyrkning, hvortil Trældyr udfordres, drives paa Colonien; men det nødvendige Korn — som er Coloniens eneste Indførsel — tilbringes den. Ingen Skole behøves, thi de Børn, som her fødes afgaae — naar de have opnaaet det sjette eller syvende Aar til ovennævnte offentlige Opfostring. De nærmeste Præster skulle for Betaling efter Omgang besøge Øen og holde Gudstjeneste. Et militær Detaschement under en Officers Commando ligger paa Øen for at holde Orden, forhindre Desertion af Colonisterne og al Samkvem med Uberettigede. —

b. Den anden Colonies Indretning og Bestemmelse vilde være liig den førstes; kun maae begge Kjøn boe afsondrede fra hinanden. Giftermaal tillades, men de saalunde giftede flyttes da til den første Colonie. — Omkostningen til begge Coloniers Anlæg og Vedligeholdelse udredes — for saavidt Fabrikkerne intet Overskud eller intet tilstrækkeligt skulle afgive — saaledes: Alle Fattigcasser i Danmark afgive eengang for alle 10 p:C: af deres *Beholdning;* og de aarlige udforderlige Omkostninger reparteres paa samme Casser efter Hartkorn eller Folkemængde.

Om en 50 a 40 Aar ville Colonisterne rimeligen næsten alle være bortdøde, Hensigten opnaaet og Indretningen altsaa overflødig; med mindre den skulde findes saa nyttig og hensigtssvarende, at den kunde gjøres permanent for andre Omløbere og Forbrydere; hvilke ved saadan Afsondring, nyttigt og stadigt Arbejde, taalelig Levemaade og viis Behandling ville baade være mindre farlige for deres Medborgere og selv nærmere ved en Forbedring, som i de nu bestaaende Forbedringshuse ikke vel er muelig. —

Dersom ovenstaaende Midler nøyeagtigt bleve iværksatte da formener jeg at den forønskede Hensigt i en Menneskealder uden Uretfærdighed vilde vorde opnaaet. Jeg siger *uden Uretfærdighed;* thi den eneste tilsyneladende Haardhed: den *at tage Børnene fra Forældrene* er i Grunden en Velgjerning især for de første; og den maae kjende meget lidet til hiin raae og for næsten alle blide Følelser afsløvede Menneskerace, der ikke skulde vide: at det høyeste man i Almindelighed her haver at vente, er kun en instinctmæssig Omhue hos Moderen for sit Barn, saalænge dette dier hendes Bryst. Kan noget mildere Middel udfindes, da gribe man dette! hvis ikke da troer jeg sikkert, at hvis ovenbeskrevne Plan med Fasthed begyndtes og fuldendtes, vilde den skadelige, farlige og især i moralsk Henseende beklagelsesværdige Natmandshorde i en temmelig bestemt Tiid forsvinde, idet den ikke grusomt udrøddedes, men lempelig sammensmeltedes med det øvrige Borgersamfund. For den end ufødte Afkom vilde Adgang aabnes til alsidig Forædling, og det ved Fordom paatrykte Skjændselsmærke for evigt udslettes, Samfundets Grundvold og Støtte Almuen befriedes for en uværdig og trykkende Beskattelse, for idelig Overhæng og idelig Frygt og en ædel Regjering for den smertelige Nødvendighed uafladelig at straffe Ulykkelige, hvem indgroet Fordom hos andre og indgroet Vane hos dem selv, ligesom fremtvinge til evig Krig mod Staten og dens Love. —

Thorning i Aaret 1820. *S. S. Blicher.*

REDNINGSHUSE FOR FALDNE PIGER. Selv om Blichers forslag vedrørende den endelige løsning af taterproblemet forblev utrykt i samtiden, fik man alligevel disse mennesker udryddet. I februar 1835 gennemførtes en veritabel klapjagt i fire jyske amter; den resulterede i indfangning af ca. 2oo individer.

En anden gruppe "afvigere", som Blicher også foreslog resocialiseret gennem anbringelse i særlige institutioner, var de faldne piger. Her har naturen imidlertid vist sig afgørende stærkere end optugtelsen. Der var ikke mange, der lånte cand. theol. og præstegårdsforpagter S.S. Blichers projekt øre. Men forslaget - og ikke mindst den del, der beskæftiger sig med finansieringen - virker i dag ved sin snusfornuftige moralisme så kuriøst, at det lader sig læse som underholdning:

Dersom nogen Synd allerede her i Livet faaer sin Sold i knuget Maade, da er det vel den, hvis Tillokkelser ere de vanskeligste at modstaae, og hvis Følger ere de haardeste for det svagere Kiøn. Der behøves ingen Romanskrivers, ingen Tragoediedigters Phantasie, til at male de Elendigheder, der ere Skiøgens almindelige Lod.

Sådan indleder Blicher sin artikel i Rahbeks *Minerva*, december 1815. Han foreslår, at man i Danmark opretter Magdalene-stiftelser i lighed med dem, man i mange år har haft i England. Men inden forslaget går over i det konkrete, kommer Blicher med endnu nogle moralske betragtninger, der skal stemme læseren til medynk:

Hvor mange see vi ikke daglig, i Fortvivlelse, at ende et foragtet og qualfuldt Liv? Hvor mange henslæbe et, endnu qualfuldere, i Pesthuse og Daarekister? Hvor mangen - kort forhen blomstrende - Pige hensegner nu en fuul og hentæret Skiændsel i det Land, som fødte hende til huuslig Dyd og Lykke,

Prostitueret med kunde. Tegning af Eckersberg fra omtrent samme tid som Blichers forslag til redningshuse

blandt de Mænd, som i Kys indåndede hende Fordærvelsens Gift, og styrtede hende saa værgeløs ned i Lasternes Afgrund?

Blicher beretter derefter, hvordan han har tænkt sig redningshusene indrettet: borte fra den farlige hovedstad, med andagt og arbejde under opsyn af bl.a. to forstanderinder, som passende kunne være duelige embedsmandsenker - hvis pension jo kunne hjælpe på økonomien! I øvrigt foreslår han midlerne tilvejebragt gennem afgifter på *Fornøielser, Forlystelser, Daarligheder og Laster* opdelt i følgende seks kategorier:

1. *Klubber og dramatiske Selskaber ...*
2. *Enhver Mand, som er istand til at ernære en Familie ... og dog henlever ugift, han forsynder sig baade mod Naturen og mod Samfundet. Det er ikke allene rimeligt, men vist, at Pebersvendenes tiltagende Antal staaer i Forhold til Skiøgernes ...*

3. *... Bordeller ved disses Værter og Værtinder burde aarlig afdrages endeel af deres skumle Profit, at saaledes de, som leve af Lasten og for Lasten, kunne tvinges til at arbeide for Angeren og den tilbagevendende Dyd.*

4. *Enhver som besvangrer et Fruentimmer, maatte afgive en Mulct til Redningshuset; var han gift, maatte han afgive en saameget større.*

5. *Alle Tracteurer, Billardholdere og andre, som nære Lediggang og Forlystelsessyge ...*

6. *Endelig burde alle fremmede Virtuoser, Konstnere, Giøglere o.s.v. ved deres Udreise af Landet aftrækkes endeel af den Told, de lægge paa Folkets Nysgierrighed og Hæng til Forlystelser.*

Og nu I danske Mænd og Quinder! med bankende Hierte sender jeg denne Tanke ud iblandt Eder.

I første omgang kom der ingen respons på Blichers forslag. Kun Rahbek, der havde trykt det, følte sig foranlediget til at rose det. Men da Blicher 12 år senere vendte tilbage til sagen i *Nordlyset*, morede forslaget Heiberg så meget, at han ofrede det en satirisk behandling i sin *Flyvende Post*. Straks fór Blicher i blækhuset og skrev et svar, som han sendte til Liunge for at få det offentliggjort i *Kjøbenhavnsposten* under mærke. Følgebrevet (der findes i Statsbiblioteket) rummer et af Blichers voldsomste udfald mod formskærerlavets førstemand:

Parnassets Laps har havt fat paa Magdalenestiftelsen (in spe), han maa tugtes med hans egne Vaaben; den Slubbert er ingen alvorlig Besvarelse værd; det er dog den ækleste Karl, den trivielleste Versemager og ærgerligste Sophist, som endnu har besudlet den danske Litteratur; til Lykke mangler han Baggesens Vittighed. Villie til at gjøre ondt har han. Man har ogsaa gjort den Abekat værre ved taabelig Roes - nu torde han faae noget af en anden Tønde.

Himmelbjerget

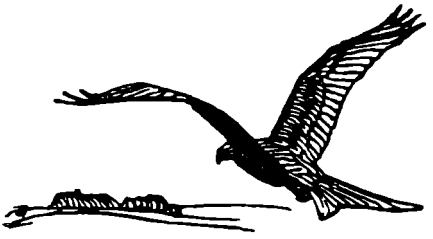

Himmelbjerg-festerne er den side af Blichers virke, der belyses grundigst på udstillingen. Proprietær A.E.M. Tangs papirer (Nørre Vosborg-arkivet) findes i den philipsenske Blicher-samling. Tang var hovedmanden i den komité, der overtog det praktiske arbejde med arrangementet af Himmelbjerg-møderne. Alle breve fra Blicher til ham er bevaret, mens der ikke i noget arkiv findes så meget som en stump af et brev *til* Blicher.

Det første spor af Himmelbjerg-ideen finder vi i et brev fra Blicher til P.Chr. Koch i Haderslev. Det er skrevet 27. juli 1839, da planerne - som det ses af følgende citat - allerede var ved at blive ført ud i livet:

Den lste August har en Flok Ynglinge - meest nok studerende - som ifjor vare samlede paa Himmelbjerget (ved Rye, to Miil vesten for Skanderborg) det højeste Punkt i Danmark - bestemt at mødes samme-sted og samme Dag iaar. At opflamme og nære Kjerlighed til Fædrelandet er Hensigten af denne Samling. Jeg var ikke med ifjor, er ej heller anmodet om at komme iaar; men jeg agter alligevel at møde, og med en Tale - vel og med Sang - virke til: at indstifte en periodisk Folkefest på Himmelbjerget, hvor da - efter min Idee - maatte holdes Taler, afsynges Folkeviser, nye Digte fremsiges - alt over det opgivne vigtige Æmne. Kunstnere maatte der fremvise deres nyeste Værker - Malere f.ex. deres danskhistoriske Billeder. Der maatte endvidere holdes gymnastiske Væddelege - ligerviis som i gamle Grækerland - og Hæderstegn (men uden Pengeværd) uddeles af Dommere udvalgte af selve Forsamlingen.

I seks år gennemførtes Himmelbjerg-møderne. Og bortset fra at billedkunsten vist aldrig gjorde sig gældende på bjerget, var det faktisk det program, Blicher skitserede i brevet til Koch, der blev realiseret. Et sammensurium af olympiske lege og barndommens pinsefester i Aunsbjerg skov, af politiske opløb og grundtvigske vennemøder - sådan er festerne blevet karakteriseret, og ikke ganske med urette. Selv leverede Blicher talrige taler og sange - også på svensk havde han begge genrer på lager for det tilfælde, at hans drøm om stor skandinavisk tilstrømning skulle blive virkelighed. Det blev den ikke.

Aakjærs trebindsværk om Blichers Livs-Tragedie er ganske ukritisk i sin holdning til Blicher som historiens miskendte helt, men nyttig i kraft af sin brede dokumentation. Man kan således hos Aakjær læse alle bevarede taler fra folkemøderne - og ved selvsyn konstatere, at det unægtelig var en særegen gang klassisk/nordisk bragesnak, Blicher forlystede sit Himmelbjerg-publikum med. Gad vidst, hvad jævne midtjyder uden baggrund i latinskolen har tænkt, når Spentrup-præsten skuende ud over Gudenåen udbrød:

Landsmænd! histnede løber Danmarks Alpheus - her staae vi paa dets Olympos (...) Brødre! hvad om det er eder, der idag lægge Grundstenen til Danmarks Cirkus!

Blandt de faste bidragydere til de første møder var en række mindre ånder fra det østjyske, såsom husmand og poet Peder Jensen, Viby Mark, Sneedorff-Birch fra Århus og afholdsagitatoren skolelærer Sørensen. Sidstnævntes virksomhed har tilsyneladende ikke trykket stemningen, skal man tro visse af festreferenterne. En af dem, der har bidraget til opfattelsen af Himmelbjerg-møderne som et noget fugtigt foretagende, er præsten Johs. Fibiger, der i sine posthumt udgivne erindringer beskrev situationen i beværterteltet således:

Det vaade Fædreland og den skyllende Frihed levede høiere og høiere, og Dagens Helt Steen Blicher blev mere og mere drukken.

Den gode pastor Fibigers memoirer udkom mere end 5o år efter Himmelbjerg-festerne, og han husker Grundtvig som taler ved mødet i 1844 - hvilket turde være løgn. Derfor kan hans erindring naturligvis godt være korrekt med hensyn til andre forhold - og det vil nok være dristigt at nægte, at der blev drukket og skålet bravt på det jyske Olympos.

Københavnerne var forbeholdne over for møderne. Sønderjyderne, svenskerne og nordmændene blev væk. De praktiske problemer var besværlige; Himmelbjergets ejer stillede krav om kompensation for benyttelse af området, og Blicher rasede; kongen købte bjerget, men så måtte der ikke opkræves entré, hvilket bevirkede andre problemer.

Fædrelandet

Efter festen i 1841 roste *Fædrelandet* Blicher for den iver og udholdenhed, hvormed han havde overvundet træghed og modvilje og ført Himmelbjerg-ideen igennem. Artiklen fortsætter:

Derimod troer jeg ikke, at Blicher er skikket til at forestaa Festens Udførelse. Digtere pleier i det Hele ikke at være gode Practici, og om Faa gjælder det vistnok i saa høi Grad som om vor gode Blicher. Det er derfor heller ikke for at dadle ham, men for at formaae Andre, der have mere Greb paa slige Ting, til at tage sig af Ordningen næste Gang, naar jeg bemærker, at Indretningerne denne Gang vare yderlig slette, eller rettere, at der slet ingen vare trufne.

På den ene side har de faktiske erfaringer vel tvunget Blicher til at være enig med *Fædrelandets* referent i, at sagen - *hans* sag - nu krævede praktiske folk. Men på den anden side har han næppe været sindet at træde i baggrunden og da slet ikke været i stand til at indordne sig arbejdsgangen i en komité. Fra 1843 er det imidlertid proprietær Tang, der som formand for den nye styringsgruppe kører løbet.

Ud fra de bevarede breve er det svært at afgøre, i hvor høj grad Blicher selv fattede, at han blev umyndiggjort af de nye arrangører. Måske *ville* han ikke forstå det - i al fald lod han sig ikke entydigt forstå med det. Efter planlægningsmødet i Ry kro april 1842 omtaler han i et brev til Tang komitémedlemmerne som "mine Bestyrere" og benævner sig selv som "p.t. Secretair". Før 1844-festen beder han om at blive betroet *det Hverv at ordne de æsthetiske og oratoriske Foredrag*. Det har han næppe fået noget svar på, men hans annoncering af festen i Randers Avis 2. maj desavoueres af Tangs officielle bekendtgørelse en uge senere.

En af grundene til det kølige forhold mellem Blicher og komiteen, som man mærker det i den bevarede del af korrespondancen, har vel været, at Blicher bestandigt søgte at slå mønt af sine nye bekendtskaber. Tilsyneladende har Tangs konsekvente reaktion på de pekuniære jeremiader fra Spentrup været tavshed. Et andet komitémedlem - Jesper Peter With - formåede ikke at skjule sin irritation over den vidtløftige præst. Justitsråd og herredsfoged J.P. With, der var en fætter til Tang, brokker sig i et brev af 1. maj 1842 over, at Blicher vil have penge for at kunne rejse til Norge og Sverige og støde i trompet for en fest, som endnu ikke eksisterer:

Er sligt Styvefægteri ikke latterligt; men er det paa den anden Side ikke sørgeligt, at vi have med et saa galt Menneske at bestille, at vore Navne paradere ved Siden af en saadan Plattenslagers.

Justitsråd J.P. With - Blichers bitreste antagonist i komiteen for Himmelbjerg-møderne

Og året efter, da Tang har accepteret at være hovedmand i arrangementsarbejdet, fortsætter With sine udladninger:

Jeg har længe indseet, at hele vort Himmelbjærgvæsen blev til intet, naar Blicher skulde have noget med det at bestille, og derfor har jeg haft i Sinde at melde mig ud af Bestyrelsen, men da jeg nu seer, at De, kjære Fætter, er saa god at ville paatage Dem Bestyrelsen, saa bliver jeg i min Funktion og skal være til Deres Tjeneste med hvad jeg kan, dog maa Blicher ikke blande sig det mindste i Arrangementet, ikke engang betræde Talerstolen, uden han i Forveien er synet og befundet ædru. Jeg for min Part giver Dem min Stemme til at være Diktator ved Himmelbjærgfesten for i Aar og erklærer Præsten for afsat, thi han har tabt ganske sin borgerlige Agtelse. Da han i Vinter var i Kjøbenhavn, drak han saa umenneskeligt og gjorde saa mange Spektakler, at han flere Gange faldt i Vægterkløer og tilsidst fik Ordre fra Cancelliet til at begive sig hjem til Spentrup.

I 1843 talte Carl Ploug på Himmelbjerget. Det kom der politiundersøgelser ud af, idet en emsig herredsfoged i Brædstrup indberettede ham til Kancelliet. Der blev optaget forhør, og det følgende år forsøgte de lokale myndigheder at få komiteen til

Corsarens redaktør der på Himmelbjerget i 1844 mistede meget af sin agtelse for den jyske bonde...

at øve forhåndscensur over for talerne, hvilket Tang og With afslog. Der var nu heller ikke ved dette sidste folkemøde på Himmelbjerget megen revolutionær farlighed at finde.

Goldschmidt var til stede og skrev i *Corsaren* en reportage, der mere handler om landskabet og regnvejret end om talerne. Da han på vejen videre sydpå lå syg et par dage i Uldum kro, skrev han et brev til Ploug. Det har ikke været beregnet til offentliggørelse og kan måske således rumme nogle umiddelbare sandheder. Goldschmidt skriver:

Himmelbjergfesten var en slet, en saare slet Fest; men De maa naturligviis sige, at det var en fortræffelig Fest, kun engang imellem afbrudt af Bygeveir. Ellers glæde Schleswigholsteinerne og deres store Velynder sig formeget. (...) Før jeg kom, havde Blicher, Birch og Tang holdt Taler. Jeg gav Kudsken 3 Skilling i Drikkepenge, fordi han havde kjørt for sagte. Ak, havde han kjørt endnu 5 Timer sagtere! (...) Drewsen opfordrede til Subskription under Indbydelsen til den slesvigske Hjælpeforening. Det kostede 1 Rbd om Aaret. Regnen kom som et ypperligt Paaskud for Bønderne til ikke at tegne sig. Overhovedet har jeg tabt megen af min Respect for den jydske Bonde. Han har i en Mængde Exemplarer viist

sig egoistisk, kold, pengegridsk og halstarrig. At mange Dyder kunne staae i Forbindelse med disse Feil, nægter jeg ikke. Men ved en festlig Sammenkomst pleier man at lade Feilene blive hjemme. Nordslesvigerne ere langt elskværdigere. Selv deres Ydre er smukkere. Paa Skamling saae man heller ingen beruset. Her var Overflod.

Med Himmelbjerg-festerne forsvandt noget af Blichers livsindhold. Også i 1845 skitserede han - af gammel vane - et festprogram med kanonsalut, musik, sang, taler, væddelege (løb, spring og svømning), servering og dans. Men det kom ikke længere end til papiret. I stedet deltog han som taler ved møderne på Skamling og i Egebæksvang på Sjælland. Men i København måtte han opleve den ydmygelse at blive udelukket fra studenterskandinavisternes møde. Det fine selskabs arrangører fandt ham luset og fordrukken. Denne afgørelse fik den brave sønderjyske bonde og politiker Laurids Skau til at tage bladet fra munden i et brev til Ploug. Hans retfærdige harme er et af de få medmenneskelige lysstrejf i den ellers mørke sidsteakt af Blichers livsdrama. Det var i dette brev, Skau væltede digterkongen ned af piedestalen: "Jeg paastaaer, at Oehlenschläger prostituerer sig mere ved sin Forfængelighed end Blicher ved sin Drikfældighed"!

I 1846 forsøgte Blicher sig en sidste gang som folkemødearrangør - eller i al fald som initiativtager. Han stævnede til fest på Hohøj ved Mariager. Var hans græske og nordiske fantasier således omsider kommet ned på det nære egnsplan, var hans forhold til det mere praktiske stadig lige løsagtigt. I et opråb i Randers Avis taler han sangvinsk om en lokal bestyrelse, der skulle være trådt sammen, og som *vistnok til Forsamlingens Tilfredshed vil anordne det Hele...* Men en uge før dagen må han aflyse, da han ikke, som det hedder, *ene og alene kan indrette og forestaae den antydede Folkefest paa Hohøi.*

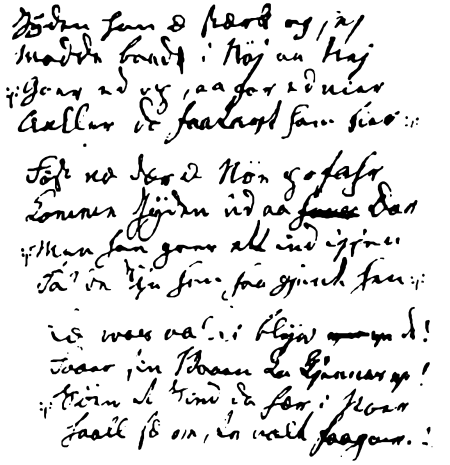

"Jyden" blev først trykt i Aalborg Stiftstidende 11. maj 1849. Nederst på siden første nodelinje af H.C. Simonsens melodi til digtet

Inden aflysningen havde Blicher imidlertid til lejligheden skrevet *Jyden han æ stærk og sej* og H.C. Simonsen sat den i musik. Sangen blev lagt i skuffen og først trykt efter Blichers død. Til gengæld lever den endnu. Og folkemødeideen bredte sig båret af tiårets tiltagende friheds- og nationalitetsbevægelse. Blicher havde virkelig haft fat i noget levende i tiden, selv om han ikke selv evnede at holde rammerne intakte.

I vor tid er Himmelbjerget igen kommet til at spille en rolle som mødested, idet Folkebevægelsen mod EF jo har valgt det som sin grundlovsfestplads - hvor man ret i Blichers ånd fylkes imod farerne fra syd.

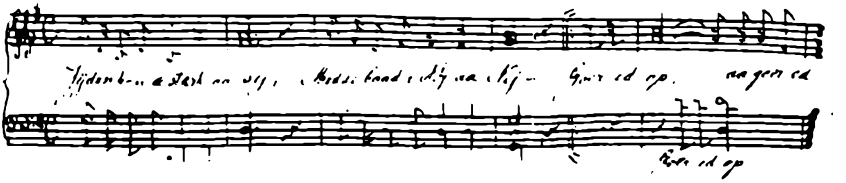

Bøger, billeder, noder

Ud over Himmelbjerg-epoken og digterens mange andre samfundsengagerede gøremål belyser udstillingen også de boglige og kunstneriske sider af det store emne, der hedder Steen Steensen Blicher. Alle forfatterskabets ORIGINALUDGAVER i bogform er fremlagt. Et sjældent syn, eftersom de ofte meget tarvelige tryk næppe i så vidt omfang som mere æstimerede guldalderdigteres værker er blevet fundet værdige til indbinding og opbevaring i samtidens bogskabe.

OVERSÆTTELSER vises også på udstillingen, men pladsen har kun tilladt smagsprøver; der foreligger Blicher-værker på fx finsk, ungarsk, islandsk, grønlandsk og esperanto - ja, sågar en udgave i stenogramskrift findes - foruden naturligvis hovedsprogene. I tilknytning til et par montrer med forudsætninger for og oversættelser af *Præsten i Vejlby* peges på den interessante sag om Mark Twains litterære lån fra Blichers berømte mordhistorie.

ILLUSTRATIONER er et af de mere iøjnefaldende indslag på udstillingsvæggene. De første Blicher-illustrationer er to små træsnit til *En jydsk Røverhistorie,* bragt 3o. marts 1845 i Carstensens *Dansk Album.* Disse to beskedne billeder (formentlig af Klæstrup, kendt fra *Corsaren*) var de eneste, Blicher selv oplevede.

Et af de to træsnit fra Dansk Album

Povl Christensens version af kanefarten i "En Landsbydegns Dagbog". Træsnit fra 1933. Et stort udvalg af denne uforlignelige Blicher-illustrators værker er med på udstillingen

Senere har mange kunstnere forsøgt sig. Et enkelt motiv, nemlig kanefarten i *En Landsbydegns Dagbog*, kan ses i fem kendte kunstneres udformning; de fem er Hans Smidth, Carl Thomsen, Povl Christensen, Sikker Hansen og Marlie Brande. Men naturligvis vises også illustrationer af Chr. Dalsgaard, Johs. Larsen, Mads Stage og en række yngre kunstnere. Den mest kongeniale Blicher-fortolker var vel Povl Christensen (19o9-77). Hans træsnit af Stærke Sejer, der trækker vognen med egekævlen i *De tre Helligaftener*, er valgt som motiv på udstillingens plakat, og det er lykkedes at få etableret - som en udstilling i udstillingen - en ophængning af et stort antal originale tryk fra stokke, Povl Christensen skar til Blicher-bøger.

Læsefrugter,

samlede paa Literaturens Mark

af

A. F. Elmquiſt.

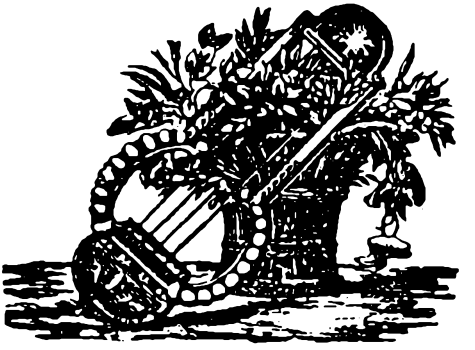

Fire og tyvende Bind.

Trykt i Aarhuus Stiftsbogtrykkerie.

1824.

MUSIKALSK har Blichers tekster også kunnet inspirere. Til *Sig nærmer Tiden* er det lykkedes at samle ikke mindre end 12 forskellige trykte melodier. Også andre kompositioner er fremlagt; bl.a. har to nu afdøde medarbejdere ved Statsbiblioteket skrevet musik til et par Blicher-sange.

Hermed er vi ovre i det hjørne, der hedder *Blicher og Århus*. Det vigtigste er her forholdet til redaktør Elmquist i hvis *Læsefrugter* digterens sikreste klassiker blev trykt i 1824 under titlen *Brudstykker af en Landsbydegns Dagbog*. Også adskillige nyere arosiana indgår, fx en række af det jyske universitets bidrag til Blicher-forskningen og et par helt aktuelle udgivelser i anledning af det videnom fejrede 2oo-år.

Et af de mere særprægede Blicher-portrætter. Erik Herman 1958

LEVENDE BILLEDER. Blicher-værker har både før og nu tiltrukket filmfolk; ikke mindst fra 60erne og 70erne foreligger mange indspilninger, såvel biograffilm som TV-produktioner. Det oftest filmatiserede værk er *Præsten i Vejlby*; skønt den var drejet som stumfilm 192o, kom den også til at lægge handling til Danmarks første talefilm (1931). I alt er den indspillet fire gange, hvortil kommer en scenebearbejdelse opført på Folketeatret i 1943. *Hosekræmmeren* har været genstand for tre filmatiseringer. Billeder, plakater og andet materiale fra en halv snes Blicherfilm udgør et af det største enkeltafsnit på udstillingen.

Skulle man vælge ét ord til karakteristik af Blicher, måtte det vel blive *menneskelig*.

Menneskelig var han såvel i dyder som i fejl. Af de bedste novellers psykologi fremgår det, at intet menneskeligt var ham fremmed. Og hans egen livshistorie - som vi kan læse den i brevene bl.a. - er et menneskeligt dokument, som ikke kan lade en kold.

Af de bidrag til digterens karakteristik, som indgår i en citatmosaik på en af udstillingens vægge, er det måske Tage Skou-Hansen, der mest præcist har indkredset Blichers temperament og holdningsmæssige egenart:

Naturligvis har han haft sine dybt nedbøjede stunder, men sortseer var han næppe og har ikke vandret rundt i en evig, tungsindig underskudsfølelse fordi hans tilværelse var som den var. Blichers temperament var ikke stillestående, men aktivt og letpåvirkeligt med en tydelig hældning imod det ubekymrede. Under Københavns bombardement præsterede han med sit gode sovehjerte at falde i søvn på Volden. Og eksemplet er ikke enestående, der findes andre forbavsende beviser på hans uforbederlige letsind i kritiske stunder. Han synes ikke født til det liv han fik, og det er rimeligt nok at man har beskæftiget sig så indgående netop med hans biografi og at han selv kom til at fundere så meget over skæbnebegrebet.

I n d h o l d

Digter og borger 3
Philipsens Blicher-samling 3
Far og søn 4
Kongerøg og tyrkerhad 6
Den stundesløse landmand 8
Projektmageren 1o
  Om Natmændsfolkene 11
  Redningshuse for faldne piger 14
Himmelbjerget 17
  Blicher og komiteen 2o
  Goldschmidt til Ploug 22
  Festerne forbi 23
Bøger, billeder, noder 25
  Originaludgaver 25
  Oversættelser 25
  Illustrationer 25
  Blicher-melodier 28
  Blicher og Århus 28
  Blicher-film 28
Karakteristik 29

DIGTER OG BORGER. Et introduktionshæfte
Tekst og layout: Ejgil Søholm
Bib/pub 1982- SB-tryk. ISBN 87-7507-134-7

Bekjendtgjørelser.

† † †

Præsten, Sangeren, Fribedens og den danske Nationalitets varme Talsmand og Forsvarer, **Steen Steensen Blicher**, er ikke mere. Efter et langvarigt Sygeleie, indslumrede han igaar blidt og roligt ved Solens Nedgang, i sit 66de Aar. Hans Dagværk er her tilende; men den Sæd, han her har udstrøet, og hvis Frugter han ikke oplevede at see, vil han fra hine Lysets Egne see modnede. En dybtsørgende Enke og 10 Børn, 7 Sønner og 3 Døttre, begræde Tabet af den kjærligste Mand og Fader.

Spentrup, den 27de Marts 1848. **Wandborg.**

A man ought to do
more for society
than write verses.

(Byron)

Du studser over at jeg
gjør i Garn og Lærred.
Vel sandt, det har intet
med det aandelige at
bestille; men jeg er jo
heller ikke ganske Aand.

(Blicher i brev til Ingemann)

Statsbiblioteket